

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 37

Заснований в 1996 році

Рівне – 2007

ББК 74.20

О - 59

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 37. — Рівне: РДГУ, 2007. — 274 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психосоціального розвитку особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мігюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 29. 03. 2007 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2007

проблеми ранньої діагностики, профілактики та психокорекції перших ознак погіршення психосоматичного здоров'я молоді, ще не хворих осіб, без наявних органічних порушень чи психіатричних відхилень.

2. Отримані первинні емпіричні результати через проведення чотирьохрівневої діагностики індивідуально-психологічної та психофізіологічної (перший рівень); особистісно-орієнтованої (другий рівень); психосоматично-орієнтованої (третій рівень); міжособистісно-орієнтованої (четвертий рівень). Ми розглядаємо отримані данні як апробацію та підведення попередніх висновків, обговорення перспективи подальших досліджень (проведення кореляційного та факторного аналізу).

ЛІТЕРАТУРА

1. Апанасенко Г.Л., Попова Л.А. Медицинская валеология. – К., 1998.
2. Кон И.С. Психология ранней юности: Книга для учителя. – М., 1989.
3. Кривошеева Г.Л. Система формування культури здоров'я студентів // Рідна шк. – 2000. – №5.
4. Корнієнко О.В. Підтримання психосоматичного здоров'я практично здорових людей: Навч. посібн.-К., 2000.
5. Корнієнко О.В. Безпека життєдіяльності та підтримання психосоматичного здоров'я молоді. К., 2004.
6. Психология здоровья: Учебник для вузов/ Под ред. Г.С.Никифорова.- СПб.: Питер, 2006.- С.466.
7. Спряньський В.И. Кому быть здоровым и счастливым в XX веке. – С.Пб., 1997.
8. Antonovsky, A. Unraveling the mystery of health. How people manage stress and stay well.- San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1987.
9. Grainger R.D. Choosing mental health // Amer. J. of Nursing. – 1993. – Vol. 93, №1.

Резюме. В статті розглянуто проблему стрессогенних факторів студентської середовища та її впливу на психосоматичне здоров'я юнаків першого курсу: психологів, соціологів та соціальних працівників, курсантів-психологів Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Проведена апробація чотирьох блоків психодіагностичних методик для оцінки особливостей психосоматичного здоров'я юнаків.

Summary. The article deals with the problem of student's environment stress factors and its influence on the psychosomatic health of first-year male student's: psychologists, sociologists and social workers, cadet-psychologists of Kyiv national shevchenko university. The four blocs of psychodiagnostics methods for male-student's psychomatic health peculiarities evolution here aprobated.

УДК: 371.032 – 053.67

О.В.БЕЗКОРОВАЙНА

ОСОБИСТІСНЕ САМОСТВЕРДЖЕННЯ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ І ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ В РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Резюме. У статті автор розглядає характерні особливості раннього юнацького віку, обґрунтовано зміст професійного самовизначення, аналізуються мотиви вибору майбутньої професії старшокласника у контексті визначення його життєвих перспектив і особистісного самоствердження.

Ключові слова: професійний вибір, життєві перспективи.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення в Україні, які пов'язані з отриманням суверенітету і незалежності, з переходом до ринкової економіки, орієнтацією на загальнолюдські цінності, стосуються життєвоважливих інтересів кожної людини і зумовлюють її розвиток як головну мету, ключовий показник і основний важіль сучасного прогресу.

У Національній доктрині розвитку освіти визначається система концептуальних ідей та поглядів на стратегію і основні напрямки розвитку освіти у першій чверті ХХІ століття. Головною вимогою є створення умов для забезпечення навчання відповідно до потреб особистості на ринку праці, творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти [6;233].

Чим більше школа пов'язана з практикою, чим повніше у змісті діяльності її учнів отримують відображення глибинні процеси політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства, чим ширше участь молоді на ринку праці, у процесі професійної самореалізації, тим повніше і з більшою силою діє об'єктивний фактор, який забезпечує відображення у свідомості й поведінці молоді сучасних норм демократичного способу життя, виховання громадянина, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності, спрямованої на процвітання України.

Одним з аспектів проблем особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці є майбутній вибір професії у світлі визначення життєвих перспектив. Визначення та усвідомлення життєвої перспективи є показником зрілості людини, її здатності пізнати свої психологічні особливості.

Перспектива (від лат. *perspicio* – бачу наскрізь, уважно розглядаю) – потенціальна можливість розвитку особистості. Життєва перспектива – умовно символічний компонент просторово-часової структури життєдіяльності особистості в її соціально-практичних і духовно-психологічних формах, що надає життю глибини і багатомірності [5;123].

“Можливості особистісного самовизначення вихованців у особистісно орієнтованому вихованні, -- стверджує І.Д.Бех, -- розширюються саме завдяки збільшенню ступенів свободи їхніх дій і внутрішньої активності. Вона має бути пов'язаною з формуванням у вихованця стійкої готовності до усвідомленої побудови, коригування та реалізації перспектив свого особистісного розвитку, готовності розглядати себе таким, що розвивається в часі, й цілеспрямовано створювати особистісно значущі життєві смисли” [1;202]. Нове усвідомлення часу позитивно впливає на формування особистості за наявності впевненості в собі, у своїх можливостях та силах.

Зміст і планування життєвих перспектив стає іншим у старшому шкільному віці. На цьому етапі розвитку при правильно організованому навчанні і вихованні в основному завершується формування всіх сторін особистості школяра. Цей вік характеризується переважно формуванням світогляду, самосвідомості, характеру і життєвого самовизначення людини, спрямування в майбутнє.

Під впливом складної, різносторонньої навчальної діяльності досягає значної зрілості розвиток усіх психічних процесів старшокласника. Особливі успіхи спостерігаються в розвитку мислення, яке стає організованим, більш ґрунтовним та глибоким. Досягненням старшокласника є розвиток абстрактного мислення, яке представлене всіма розумовими операціями. Він уміє аналізувати, узагальнювати, робити висновки, уміє встановити причину і наслідок, вивести логічну закономірність. Він уміє розглядати події і явища навколишнього світу в їх взаємозв'язку, в розвитку, в змінах якості, у боротьбі протилежностей. Предметом логічного аналізу юнака виступає не тільки навколишній зовнішній світ, але й світ внутрішніх переживань – своїх власних та інших людей. Зміцнюється основане на різнобічному власному досвіді, на значних знаннях, на світогляді, котрий розвивається, критичне ставлення до себе і до оточення, висока вимогливість до себе і до інших людей. Це незмірно підвищує питому вагу самовиховання.

Значні зрушення відбуваються у вольовій сфері. Юнак оволодіває вмінням керувати собою, своїм настроєм, бажаннями, вчинками. Старшокласники проявляють спритність, вигадливість, винахідництво в плануванні і раціоналізації праці, у ході навчальної, громадської та продуктивної творчої діяльності, що сприяє вихованню духовних якостей особистості. Головне при цьому – формування активної життєвої позиції. Учинки, які вимагають рішучості й сміливості, стають більш обдуманими. І сміливість, і рішучість виражаються як у діях, так і в сфері інтелекту.

Юнаки здатні проявляти упертість і довготривалу наполегливість у праці, тренувати тим самим вольові зусилля, які орієнтовані на самореалізацію особистості в спілкуванні та сприяють самоствердженню.

На думку Г.Селевка: “Самоствердження – це відчуття успіху в початковій школі, самоповаги та впевненості в середній ланці та самовладання, стійкість, мужність у старших класах” [8;157]. Свідомість юнака, розуміння ним об'єктивної значущості тієї чи іншої дії і необхідності вчиняти саме так, а не інакше – спрямовує почуття, розподіляє їх у відповідності до цього розуміння. Свідомість робить вплив, котрий організує, дисциплінує почуття юнака. Надзвичайно важливий процес у розвитку юнацької самосвідомості – формування особистісної ідентичності, відчуття індивідуальної тотожності та цілісності. Не менш значущий і вплив свідомості на волю старшокласника. Кожна вольова дія опосередкована великою працею свідомості, яка визначає мотиви дії та її ціль. Цілісність світогляду юнака й моральні переконання, котрі спираються на нього, забезпечують твердість і стійкість волі. Під впливом переконань відбувається і утворення моральних звичок, які виступають значною мірою як результат самовиховання, як результат вольових зусиль, що спрямовуються свідомістю.

Юність, за Еріксоном, -- це передусім криза ідентичності, яка полягає у послідовності соціальних та індивідуально-особистісних виборів, ідентифікацій та самовизначень. Успішно впоравшись із вирішенням відповідних завдань, юнак переходить від пошуку себе до практичної самореалізації.

Разом з тим не слід думати, що юнаки 15-17 років – це вже дорослі, котрі сформувалися. Характеристики, названі вище, мають лише загальну тенденцію розвитку, характерну для цієї вікової групи. Насправді процес морального розвитку старшого школяра пов'язаний із суперечностями і колізіями, з недоліками і прогалинами, які поступово долаються при сприятливих умовах виховання.

Важливим моментом юнацького віку стає формування відчуття дорослості. У період ранньої юності відбувається своєрідна боротьба рис дитячого і підліткового віку з рисами, які притаманні молоді і почасти дорослим. Особливо інтенсивно розвивається сприймання себе як особи певної статі з характерними потребами, мотивами, ціннісними орієнтаціями, ставленням до представників протилежної статі та з відповідними формами поведінки (І.В.Дубровіна).

Цей рівень психічного розвитку, коли значно зростає роль моральної свідомості, глибокого оволодіння школярем пережитим і мотивованим моральним поняттям, є важливою умовою здорової моральної поведінки.

При цьому кожне моральне поняття виступає не саме по собі, а як ланка цілого ланцюжка моральних понять, продиктованих загальними світоглядними положеннями.

Старшокласники, орієнтовані на групові цінності, комунікативні, легко встановлюють контакт з людьми, довірливі, емпатійні, неавторитарні та, як правило, задоволені спілкуванням. Їм властивий внутрішній локус контролю, вони рідко вдаються до реакцій уникнення та пригнічення в складних ситуаціях спілкування, знаходять більш ефективні способи розв'язання конфліктів.

Слід наголосити на важливості наставницької ролі класного керівника у старших класах. Щоб стосунки старшокласників з педагогами задовольняли тих і тих, щоб вони будувалися по-новому, по-дорослому, необхідне взаєморозуміння, яке передбачає взаємостерпимість, взаємоповагу і взаємопіклування [1;105-106]. Прихильники біопсихологізму в педагогіці (К.Роджерс, А.Маслоу) наполягають на бережливому ставленні до особистості дитини, урахуванні індивідуальних особливостей її психіки, розвитку нахилів, здібностей та інтересів. Вони забезпечують психологічну підтримку учня, створюють атмосферу співпраці та співтворчості і в кінцевому результаті – успіх у навчанні та вихованні.

Успіх у навчанні та вихованні це певний фільтр у виборі подальшої професії людини, її соціального статусу, у задоволеності своєю долею. Освіта – розумний спосіб розділити людей у відповідності до їх нахилів, здібностей і талантів, успішне навчання – це «людський капітал», який закладається в школі, де всі зусилля, прикладені в минулому, винагороджуються в майбутньому. Як і будь-яке капіталовкладення, воно приносить «прибуток», що залежить від кваліфікаційних фахівців, які організували успіх навчання в дитинстві. Учитель покликаний стимулювати особистий успіх кожної дитини, віру у власні сили й оптимістичну гіпотезу [7;145].

Мета дослідження. Зважаючи на вищесказане, на нашу думку, важливо спробувати визначити, обґрунтувати теоретико-методологічні основи змісту професійного самовизначення в ранньому юнацькому віці як одного з найважливіших факторів у вихованні в учнівській молоді особистісного самоствердження, накреслити шляхи вдосконалення існуючих та нових організаційно-педагогічних форм, методів, засобів його реалізації у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів та з'ясувати їх педагогічну ефективність.

Основний матеріал та результати дослідження. Професійне самовизначення молоді – найважливіша проблема сучасної школи, а також суспільства в цілому. Нові економічні та соціально-політичні відносини потребують цілком нових людей, які здатні стати справжніми менеджерами сучасних промислових і торгових корпорацій. Сьогодні постало завдання підвищити якість навчання і виховання підрастаючого покоління в зв'язку з новою організацією народного господарства, переходом до ринкової економіки. Ринок є священна і непорушна приватна власність, а решта в ринковому господарстві – додаток до нього, не більше того. Тому потрібно готуватись кожному школяреві до життя і праці у цілком нових умовах порівняно з тими, в яких зростали і працювали їхні батьки, родичі, учителі. Це дуже складне завдання, яке доводиться вирішувати молодій людині, котра не має достатнього життєвого досвіду. У зв'язку з цим питання про вибір майбутньої професії в теперішній час набуває особливого значення. Професійна орієнтація включає такі складові: професійна інформація, професійна консультація, професійний відбір і професійна адаптація. Підвищення ефективності навчання, профорієнтаційної роботи, ознайомлення учнів, особливо старшокласників, з новими професіями та умовами роботи на нових підприємствах – одна з найважливіших проблем роботи школи на сучасному етапі. Особистісне самовизначення – означає знайти себе у світі, зорієнтуватися в майбутньому, вибрати професію.

Л.І. Божович визначає особистість як “такий рівень розвитку людини, який дозволяє їй керувати і обставинами власного життя, і самою собою”. “Особистісне самовизначення здійснюється одночасно, зоднієї сторони, як конкретне визначення майбутньої професії, а з іншої – як неконкретні пошуки життєвого існування” [2;128]. Відомий учений Б.Г. Ананьєв розробив сучасну інтерпретацію поняття “акме”, яке вивчає людину як у психологічному аспекті, так і в соціальному, професіональному, намагаючись з'ясувати її можливості, реалізацію потенції, здібностей і талантів.

Самовизначення пов'язане зі спрямованістю особистості в майбутнє, тобто сьогодення постійно порівнюється з майбутнім, оцінюється з позицій майбутнього. У зв'язку з цим привертає увагу думка І.Д.Беха: “Особистість, по-перше, утримує три плани існування людини: її минуле – теперішнє – майбутнє. Системоутворювальним чинником цієї тріади має виступати майбутнє. Тому під особистістю розуміється людина як автор вільної дії, тобто така, яка не залежить від безпосередньо діючої потреби і безпосередньо сприйнятої ситуації, дії, спрямованої на майбутнє” [1;30]. У самостверженої особистості основні життєві установки емоційно прийнятні, інтелектуально обґрунтовані і постійно перетворюються в діяльність.

М.Гінзбург розрізняє смислове майбутнє – особисте програмування себе в майбутньому і тимчасове майбутнє – особисте планування. Вибір професії виступає як важлива соціально-психологічна передумова майбутнього професіонала-фахівця, робить його майбутнє визначеним, цілеспрямованим, свідомим.

Предметом нашого дослідження була проблема мотивації вибору професії старшокласників. Ми намагалися вивчити мотиви вибору професії учнями старших класів у сучасній літературі, а також провести експериментальну роботу з учнями сільської і міської школи. Дослідження показало, що на вибір професії впливає сімейне оточення і профорієнтаційна робота школи. Мотиви вибору професії можуть бути усвідомленими тільки при наявності в учнів певного обсягу знань про різні професії, умови роботи і матеріального забезпечення затраченої праці. У процесі дослідження ми використовували основні психолого-

педагогічні методи: спостереження, бесіда, анкетування, написання творів, інтерв'ювання. Це дозволило дістати деякі, як нам здається, цікаві дані. Усі вищезазначені методи психолого-педагогічного дослідження дали можливість отримати деякі уявлення про профорієнтаційну роботу в школі, про знання учнів у сфері найбільш поширених професій, які високо котуються в наш час, про їх адаптацію до ринкових відносин. Вихованці школи завтра йдуть у велике життя, і педагогам дуже важливо, щоб вони зайняли в ньому правильну позицію. Потрібно піклуватися про те, щоб уже на шкільній лаві учні виявили самостійність суджень, розуміння сенсу освіти. А для цього слід підвищити їх активність, особисту роль у навчанні і вихованні. Потрібно домагатися, щоб учні оволодівали теоретичними знаннями і навичками застосування їх у різних практичних умовах.

Молоде покоління в міру свого віку більш чутливе до змін умов життя і тому швидше адаптується до сучасних обставин. На першому етапі нашої дослідницької роботи було проведено анкетування, завдяки якому ми отримали первинні дані: а) про наявність в учнів певного мотиву; б) про психологічний зміст мотиву як важливого показника його об'єктивної цінності; в) про його інформаційну основу, тобто про отримані учнем професійні знання і їх джерела, при наявності яких виникає і складається цей мотив.

Усі мотиви були розподілені за змістом на такі групи: 1) соціальні мотиви (бажання самоствердитися, захищати безвинних, допомагати ображеним, приносити користь); 2) матеріальні мотиви (прагнення отримати великий прибуток від майбутньої професії); 3) мотиви, які пов'язані зі змістом праці (бажання учнів працювати з різною електронно-обчислювальною технікою, радіоапаратурою, комп'ютерами); 4) пізнавальні мотиви (бажання максимально використовувати свої творчі здібності, а також спілкуватися з людьми з метою глибокого їх пізнання); 5) естетичні мотиви (любов до класичної музики, творів сучасного музичного мистецтва, явищам природи); 6) творчі мотиви (спілкування з цікавими людьми, ознайомлення з новими формами, методами і стилями в мистецтві); 7) продовження традицій сімейної династії.

На другому етапі дослідження мотивів вибору професії учням було запропоновано написати твори на тему "Ким я хочу бути і чому?", "Роздуми про мою майбутню професію". При колективному виконанні цієї роботи вибір професії стає не тільки предметом глибоких роздумів, але й темою розмови в класі, приводом до обміну думок, іноді призводить до суперечок і дискусій. Написання таких творів дозволило виявити ще одну групу мотивів -- "мотиви адаптації до сучасних умов". Деякі школярі хочуть вступити до того чи іншого ВНЗ не для того, щоб отримати улюблену професію, а тільки тому, що туди, на їхній погляд, легше вступити. У результаті обробки матеріалів анкетування і творів, а також даних спостережень була виявлена їх соціальна, творча, суспільно-корисна, професійна, естетична спрямованість. Виходячи з цього, були розроблені короткі характеристики на учнів з різними мотивами вибору професії, які дозволили встановити відповідність між мотиваційною стороною і рівнем активності школярів.

Як свідчить зібраний нами матеріал, багато хто із школярів відповідає на запитання про вибір майбутньої професії довільно, відірвано від свого життєвого досвіду і реального плану життя. Декому взагалі важко відповісти на це запитання. А ще декому тільки здається, що вони визначилися зі своїм покликанням, тому що їхній вибір у багатьох випадках не спирається ні на що, крім загальних міркувань, і надалі може стати причиною життєвих невдач і великих розчарувань.

Висновки. Для того, щоб учні могли без помилки визначити своє покликання, вибрати бажану професію, слід перш за все посилити профорієнтаційну роботу в школі. Методи роботи щодо формування правильних мотивів вибору майбутньої професії можуть бути різноманітними: 1) включення в курси основ наук, відомостей і профорієнтаційних матеріалів; 2) бесіди з учнями, їхніми батьками з питань обрання майбутньої професії; 3) екскурсії на виробництво, в сільське господарство, у культурні, наукові, медичні заклади, в організації, які надають допомогу населенню; 4) відвідування "днів" відкритих дверей у вищезазначені заклади; 5) доповіді і лекції учням з різних питань сучасної економіки, науки, техніки, про діяльність сучасних банків, акціонерних товариств, бірж, асоціацій, малих підприємств; 6) зустріч з представниками різних сучасних професій, раціоналізаторами, винахідниками; 7) ознайомлення зі спеціальною профорієнтаційною літературою, обговорення прочитаного в класі, на засіданнях; 8) переписка і зустрічі з колишніми учнями школи, які працюють на виробництві; 9) ділові ігри; 10) практичні справи.

Шкільні роки – час великих перетворень у житті людини. Учні тільки тоді матимуть реальні можливості свідомо підійти до свого життєвого самовизначення, якщо будуть до цього підготовлені. Потрібно вивчати схильності школярів до тієї чи іншої діяльності, стимулювати більш глибоке оволодіння учнями тих предметів, які є профільованими. Це можна робити і у факультативній формі, на заняттях у гуртках, через рекомендації батькам. Можливо, є сенс ввести спеціальні уроки в навчальні програми для ознайомлення учнів з різними видами професій, проводити тестування за допомогою необхідної апаратури, щоб виявити у школярів ті чи інші риси, якості характеру, які сприяли б вибору їхньої майбутньої професії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – К.: Либідь, 2003.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М., 1968.
3. Вікова психологія /За ред Г.С.Костюка. – К., 1976. – Розділ VI.
4. Эриксон Э.Г. Идентичность: юность и кризис. – М., 1996.
5. Короткий психологічний словник /За ред. В.І.Войтка. – К.:Вища школа, 1976.

6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Вища освіта в Україні: Нормативно-правове регулювання / За заг. ред. А.П.Зайця, В.С.Журавського. – К.: Форум, 2003.
7. Педагогічні технології: теорія і практика: Навчальний посібник /За ред. проф. М.В.Грицької. – Полт. держ. пед. ун-т. ім. В.Г.Короленка. – П., АСМІ, 2004.
8. Селевко Г. Воспитательная система саморазвития школьника завоевывает признание практиков: Школа и воспитание: [Опыт России] //Народное образование. – 2004. - №8. – С.155-164.

***Резюме.** В статті автор розглядає характерні особливості раннього юнацького віку, обґрунтовує зміст професійного самоопределення, аналізує мотиви вибору майбутньої професії старшокласника в контексті визначення його життєвих перспектив і особистого самоствердження.*

***Summary.** In the article the author observes proper peculiarities of early youthful age, grounds the content of professional self-determination, analyses the motives of senior's choice of future profession in the context of the determination of his vital perspectives and personal self-realization.*

УДК: 159.923:37.011.31

О.І. АРТЕМОВА

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

***Резюме.** В статті розглядається креативність як психологічна проблема, виокремлені провідні ознаки креативності, акцентується увага на питаннях формування креативних здібностей учнів та професійного становлення і розвитку креативної особистості майбутнього педагога.*

***Ключові слова:** креативність, креативна особистість, професійне самовиявлення.*

***Постановка проблеми.** Рушійною силою розвитку людства завжди була потреба постійного вдосконалення. Розвиток особистості – це безперервний процес пошуку реалізації самого себе у суспільстві. Сьогодні проблема розвитку креативних здібностей, що удосконалюють особистість, стає особливо актуальною. Розвиток креативної особистості відбувається в процесі творчої діяльності і є предметом особливої уваги з боку держави, адже творча праця є одним із вирішальних факторів соціально-економічного та культурного розквіту країни, з однієї сторони, а з другої, творча діяльність – ефективний засіб гармонійного розвитку людини, креативної особистості, її духовного, морального та фізичного вдосконалення. Сьогодні проблема формування креативної особистості стала популярною не лише у вузьких колах науковців, але серед багатьох батьків, які особливо зацікавлені у щасливій долі своїх дітей. На процес формування креативної особистості мають вплив суспільство, сім'я, але головне місце відводиться школі. Психолого-педагогічні дослідження доводять, що креативні здібності людини особливо інтенсивно розвиваються у процесі навчання, якщо воно організовано належним чином. Дослідження Л.С.Виготського, П.Я.Гальперіна, В.В.Давидова, О.К.Дусавицького, А.З.Зака, Л.В.Занкова, Д.Б. Ельконіна, О.М.Леонтьєва та багатьох інших свідчать, що у навчальному процесі закладено практично невичерпні можливості для розвитку творчих здібностей школярів, формування креативних особистостей. Значних успіхів у практичному розв'язанні цієї проблеми домоглися такі відомі педагоги як Ш.О.Амонашвілі, С.М.Лисенкова, В.Ф.Шаталов та інші. Проте на практиці творчий підхід до розв'язання завдань навчання та виховання учнів скоріше є винятком, можливості навчально-виховного процесу для розвитку креативних здібностей школярів використовуються далеко не повністю. Головна причина такого становища полягає в тому, що, незважаючи на загальне визнання творчого характеру професійно-педагогічної діяльності вчителя, переважна більшість педагогів недостатньо до неї підготовлена (4, с. 75). Сучасна школа вимагає від учителя бути насамперед креативною особистістю, працювати творчо, щоб розвивати в учнів творчі здібності, тобто виховувати таких же креативних особистостей.*

Актуальність статті визначається сучасними концепціями розбудови освіти в Україні в напрямку забезпечення всебічного розвитку особистості. Оновлення змісту освіти, задоволення сучасних потреб особистості і суспільства вимагає подальшого вдосконалення процесу навчання і виховання. Креативні здібності школярів можуть успішно розвиватися за умови відповідного підходу вчителя до організації педагогічного процесу. Успішне розв'язання цієї проблеми вирішальною мірою залежить від творчості вчителя, його загальної культури, ерудиції та професійної майстерності. Виходячи з означених позицій, зауважимо, що виховувати креативну особистість майбутнього вчителя потрібно ще в університеті під час підготовки педагогічних кадрів. Необхідність цілеспрямованої і систематичної роботи з питань професійного становлення і розвитку креативної особистості майбутнього педагога зумовлена зростаючими вимогами суспільства до рівня фахової підготовки вчителів. Досвід засвідчує, що низький рівень підготовки вчителів до професійно-педагогічного самовдосконалення, найчастіше є причиною низького рівня творчої активності вчителя, вияву його креативності.

З М І С Т

<i>Від редакції</i>	3
Ямницький В.М., Литвиненко С.А. Життєві перспективи особистості в контексті психології життєтворчості.....	4
Петренко О.Б. Гендерні відмінності формування життєвих перспектив у старшокласників.....	6
Корнієнко О.В. Індивідуально-психологічні особливості психосоматичного здоров'я студентів-юнаків.....	10
Безкоровайна О.В. Особистісне самоствердження у контексті професійного вдосконалення і життєвих перспектив у ранньому юнацькому віці.....	15
Артемова О.І. Професійне становлення і розвиток креативної особистості майбутнього педагога.....	19
Безлюдна В.І., Осьмак Л.П. Динамічні аспекти життєвої перспективи особистості у період переходу від підліткового до раннього юнацького віку.....	22
Блинова О.Є. Гендерні аспекти психологічного здоров'я.....	25
Бордюк В.М., Бабак К. Ціннісно-сміслова природа самовизначення старшокласника.....	28
Вакарєв Є.С. Психологические особенности гендерной интерпретации парфюмерных запахов.....	31
Воробйов А.М. Концептуальні основи формування соціально активної особистості майбутніх вчителів у розвиваючому виховному просторі педагогічного університету.....	36
Галецька І.І., Пендюр А.В. Психологічні чинники професійної ідентифікації студентської молоді.....	39
Главінська О.Д. Життєві цінності особистості.....	43
Демчук О.О. Соціально-психологічна компетентність особистості та її психологічні прояви.....	46
Дружиніна І.А. Феномен ідентичності та ідентифікації в руслі сучасних психологічних досліджень.....	48
Димченко Н.С. Розвиток особистості менеджера як психологічна проблема.....	52
Долгих А.А. Неусвідомлена релігійність особистості як психологічний феномен.....	55
Завгородня О.В. Питання ціннісного становлення художньо обдарованої особистості.....	58
Завгородня О.В., Курганська Л.О. До проблеми збереження психологічного здоров'я дитини.....	64
Ісасва Є.С. Вплив хвороби на становлення життєвих перспектив особистості.....	70
Івашкевич Е.З. Методологічні засади підготовки практичних психологів у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації.....	73
Камінська О.В. Психологічний аналіз феномену самоставлення в юнацькому середовищі.....	78
Кардаш Г.М. Моральне вдосконалення студентської молоді у контексті життєвих перспектив.....	83
Кашпур Ю.М. Наукова інтерпретація узагальнених гендерних та сексуальних стереотипів: їх вплив на розвиток фізичного образу „Я” підлітка.....	86
Кобильнік Л.М. Динаміка особливостей самоактуалізації особистості майбутніх психологів і педагогів.....	89
Ковалевич В.В. Психосоціальний розвиток особистості: формування життєвих перспектив у контексті естетичних цінностей.....	94
Корчакова Н.В. Самопрезентаційна складова монологічного виступу.....	97
Косарєва О.І. Вплив подружніх стосунків на особистісний розвиток дитини.....	100
Кириченко Н.А. Переживання буденності як елементарна форма життєтворчості особистості в юнацькому віці.....	103
Кравчук М.М. Формування особистісного цілепокладання, як елемента життєвої перспективи підлітків з девіантною поведінкою.....	109
Мазяр В.М. Особливості розвитку мислення школярів на уроках світової літератури.....	113
Марковець Г.В. Критерії транспективної діагностики особистісного зростання і соціальної спроможності сучасної людини у розумінні практичних психологів.....	116
Марковець Л.М. Динаміка моральних цінностей майбутніх психологів як показник їх особистісного зростання у процесі професійного становлення.....	120
Матейко-Калиній Н.М. Особливості емоційного реагування на життєві ситуації у дітей, які мешкають в зоні посиленого радіоекологічного контролю.....	127
Мешко Г.М., Мешко О.І. Формування компетентності здоров'я збереження майбутніх учителів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.....	130
Михальчук Н.О. Культурологічно орієнтоване навчання студентів іноземної мови.....	133
Назарець Л.М. Пізнавальний інтерес як складова самосвідомості підлітків.....	138
Ніколайчук Г.І. Загальні моделі породження вислову у структурі мовленнєвої діяльності.....	141
Ніколайчук І.О. Проблема авторських новотворів у парадигмі породження та сприймання вислову.....	146
Оселедько О.О. Цілепокладання як чинник професійно-особистісного зростання майбутніх практичних психологів на етапі вузівської підготовки.....	151
Островська О.І. Професійний діагноз як складова багатоосового психологічного діагнозу при параноїдній шизофренії.....	154
Осьмак Л.П. Психологічні особливості життєвої перспективи вагітних жінок.....	157
Павелків В.Р. Теоретичний аналіз головних підходів до дослідження агресії та агресивної поведінки.....	161
Панасюк М.М. Шляхи пониження рівня навчального стресу в студентів.....	166
Пісоцький О.П. Тренінг базових когнітивних стилів майбутніх психологів як чинник їх професійного	

самовдосконалення.....	169
Поліщук Н.В., Панченко М.С., Панченко І.М., Мосісвич О.С. Загроза духовного зубожіння молоді.....	173
Попчук О.В. Професійна культура менеджера: проблеми та перспективи формування.....	176
Потапчук Т.В. Підготовка студентів до роботи з хоромим колективом.....	179
Прокоф'єва О.О. Вплив неконструктивних настанов на готовність до особистісного зростання майбутніх педагогів.....	182
Розова Т.М. Професійна спрямованість як умова розвитку комунікативних здібностей у майбутніх психологів.....	188
Романюк В.Л. Біоетичні аспекти онтогенезу особистості.....	193
Рудюк О.В. „Реконструкція” суб'єктивного психологічного простору безробітних методом багатомірного шкалювання.....	196
Рудь Г.В. Особливості емоційного забарвлення ментальних карт життя старшокласників та студентів.....	199
Савуляк В.О. Формування образу майбутньої професійної діяльності як детермінанта особистісного розвитку.....	206
Сеньовська Н.Л. Саморегуляція як засіб професійного всамодосконалення вчителя.....	209
Сеньчук О.В. Прояви психологічних труднощів студентів у процесі вивчення іноземної мови та шляхи їх подолання.....	212
Скляр П.П. Формування управлінської культури інженера як ймовірна складова трансформації його професійної підготовки.....	215
Смалько М.Ф. Поняття „норма” у розумінні музичної обдарованості.....	219
Співак В.І., Гаврилов О.В. Особливості консультування старших школярів з питань самовизначення, вибору професії та життєвих планів.....	222
Сторож О.В. Теоретичний аналіз життєвого шляху особистості за регулятивно-детерміністською концепцією.....	225
Сулжук А.Ф. Професійний особистісно-орієнтований підхід у підготовці конкурентоспроможного фахівця.....	229
Турецька Х.І. Аналіз підходів до розуміння ідентичності у психологічній науці.....	232
Уличний І.Л. Особливості реалізації профорієнтаційного проекту у навчально-виховному процесі школи.....	236
Ульяновська Л.П. Використання активних методів навчання у підготовці майбутніх хормейстерів.....	241
Фалько Н.М., Вовчак Н.А. Використання соціально-психологічного тренінгу у роботі практичного психолога з акцентуйованими підлітками.....	244
Хупавцева Н.О. Формування комунікативних умінь педагога.....	247
Чорнописка О.П. Динаміка ставлення чоловіків та жінок до дошлюбних та позашлюбних сексуальних стосунків у США, СРСР, Росії, Україні, Німеччині у другій половині 20 ст.....	251
Юрченко В.М., Волощук О.О. Професійний стрес як негативний фактор вдосконалення педагогічної діяльності.....	254
Юрченко В.М., Грищук М.М. Вікові кризи у дітей та підлітків у контексті формування їх до невротичних станів та життєвих перспектив.....	257
Ягьяєва С.В. Професійна само ідентифікація майбутніх психологів як форма вияву особистісного зростання.....	261
Яцюрик А.О. Розвиток суб'єктності особистості в процесі читання художньої літератури.....	264
Відомості про авторів.....	270

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 37

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Воробйов А.М.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Технічний редактор Кравчук В.Ю.

Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 02.04.2007 р. Підписано до друку 9.04.2007 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Обл. вид. арк. 29,57. Замовлення № 25/1 Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 37. — Рівне: РДГУ, 2007. — 274 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психосоціального розвитку особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20